

Все це може призвести до підвищення ступеня розвитку і нафтогазового комплексу, і економіки України загалом.

Література

1. Байков Н.М. Мировое потребление и производство первичных энергоресурсов / Н.М. Байков, Г.А. Безмельницына // МЭ и МО. – 2003. – № 5. – С. 45-48.
2. Про нафту і природний газ: Закон України від 12.07.2001 р. № 2665-ІІІ. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
3. Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 р." та деяких інших законодавчих актів: Закон України від 25. 03. 2005 р. № 2505-ІУ. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
4. Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі товари (продукцію): Закон України від 11 липня 1996 р. № 313/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
5. Про ставки акцизного збору: Закон України № 2565-ІУ від 19.05.2005 р. № 2565-ІУ. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
6. Про акцизний збір: Декрет України № 18-92 // [zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua).
7. Про систему оподаткування: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1251-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
8. Алекперов В. Основные тенденции в нефтяном бизнесе. – М. : Дело, 1998. – 142 с.
9. Вовчак Л.В. Сущность современной концепции маркетинга. – К. : Знание, 1994. – 35 с.
10. Алекперов В. Заглядывая в будущее // Нефть России. – 1998. – № 2. – С. 54-58.
11. Брагинский О. Мировая переработка: экологические проблемы / О. Брагинский, Е. Шандор. – М. : Академия, 2002. – 261 с.
12. Байков Н.М. Топливно-энергетический комплекс / Н.М. Байков, И.И. Александрова // Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет / Под ред. И.С. Королева. – М. : Экономист, 2003. – С. 232.

УДК 336.741.236.2

Доц. С.Я. Кондратюк, канд. екон. наук – Київський національний економічний ун-ет ім. Вадима Гетьмана;
доц. В.М. Кирпатенко канд. екон. наук – Львівська КА

КОМПЕТЕНЦІЇ КАЗНАЧЕЙСТВА ДЕРЖАВИ ТА КАЗНАЧЕЙСТВА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ, ОСОБЛИВОСТІ ЇХНІХ СТРУКТУР

Розглянуто особливості організаційної побудови казначейств держави та комерційного банку. Висвітлено їхні функції та завдання, виходячи з особливостей інституціонального рівня казначейства. Запропоновано шляхи удосконалення діяльності казначейства держави в контексті реалій сучасного етапу розвитку фінансової системи України.

Ключові слова: казначейство держави, фінансові ресурси, державний бюджет, казначейство комерційного банку, активи і пасиви банку

*Assoc. prof. S.Ya. Kondratyuk – Kiev national economic university named after
Vadym Hetman; assoc. prof. V.M. Kirpatenko – L'viv commercial academy*

Jurisdiction of treasury of the state and treasury of commercial bank, feature of their structures

The features of organizational construction of treasuries of the state and commercial bank are Considered. Their functions and task coming from the features of treasury level are

reflected. The ways of improvement of activity of treasury of the state are offered in the context of realities of the modern stage of development of the financial system of Ukraine.

Keywords: treasury of the state, financial resources, the state budget, treasury of commercial bank, assets and passive voices of bank.

Поглиблення процесів подальшого розвитку фінансової системи України та їх взаємозалежність із світовими економічними тенденціями посилює роль і значення ключових фінансових структур держави, зокрема казначейства, у підтримці та розвитку позитивних проявів цих процесів і уникненню та нейтралізації негативних наслідків. Роль казначейства держави визначається, виходячи із мети його створення – забезпечення ефективного управління коштами бюджету держави, підвищення оперативності фінансування видатків у межах наявних фінансових ресурсів у державному і місцевих бюджетах, тобто управління фінансовими потоками на макрорівні. Управління фінансами на мікрорівні (рівні комерційного банку) забезпечується також казначейством, але в такому разі уже з точки зору інституту, який забезпечує формування механізмів регулювання дохідності банківських операцій та послуг. Виходячи із важливості функціонального призначення згаданих фінансових структур, набувають актуальності питання розгляду та розмежування їх компетенцій з урахуванням інституціонального рівня в системі економічних відносин.

Сучасна економічна наука досліджує низку організаційно-економічних аспектів функціонування казначейства держави та казначейства банку. Зокрема, проблемі казначейства держави присвячено публікації таких вітчизняних науковців, як: С.І. Юрій, Л.Д. Сафонова, О.В. Дишкант, В.І. Стоян, М.Й. Мац та інші. Механізм функціонування казначейства банку розглянуто у працях Л.О. Примостки, К.С. Косован, Д. Гладких, І. Корнійчук та ін. Висвітлено різні аспекти цієї проблеми, проте не окреслено компетенцій, спільних та відмінних рис казначейств держави та комерційного банку, що зумовлює необхідність подальших досліджень цієї проблематики.

Метою статті, виходячи із актуальності теми та поставлених завдань, є дослідження особливостей організаційної побудови і функціонування казначейств держави (інституту макрорівня) та банку (інституту мікрорівня), розмежування їхніх компетенцій та внесення пропозицій щодо удосконалення діяльності.

Державне казначейство України сформувалось відносно недавно на базі Управління виконання державного бюджету та Головного управління обслуговування державного зовнішнього боргу Міністерства фінансів, а також секторів виконання державного бюджету, що діяли у складі головних бухгалтерій Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим і обласних фінансових управлінь, груп виконання державного бюджету, бухгалтерій районних і міських фінансових відділів і функціонує з 1 листопада 1995 р.

Організаційна структура державного казначейства України формується з трьох ланок: центрального апарату – *вища ланка*; Головних управлінь Державного казначейства України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі – *середня ланка*; управлінь Державного казначейства у районах, містах і районах у містах – *низова (базова) ланка*.

На *вищу* ланку покладаються завдання організації виконання державного бюджету, контролю за цим процесом, методичного забезпечення діяльності

цієї служби в країні, а також контроль за діяльністю органів казначейства держави. Структура центрального апарату казначейства держави містить такі функціональні блоки: керівництво і забезпечувальні служби; служби бюджетних надходжень і фінансових ресурсів; служби видатків Державного бюджету України і міжбюджетних взаємовідносин; служби обліку, звітності та методології з виконання бюджетів; служби платіжних систем та розрахунків (табл. 1).

Табл. 1. Характеристика компетенцій служб функціонального блоку центрального апарату казначейства

Служба	Характеристика повноважень та функцій
1	2
Бюджетних надходжень і фінансових ресурсів	- організація та здійснення прогнозування надходжень державного і місцевих бюджетів; - управління механізмами формування бюджетних надходжень з метою їх оптимізації та забезпечення своєчасного і повного зарахування до бюджетів; - розгляд документів і підготовка висновків на повернення з державного бюджету конфіскованої валюти, обов'язкових платежів і державного мита, сплачених до бюджету; - організація роботи територіальних органів державного казначейства з питань виконання бюджетів за доходами; - забезпечення моніторингу і планування стану єдиного казначейського рахунку Державного казначейства України, управління ним в режимі реального часу; розміщення на фінансових ринках тимчасово вільних коштів, які обліковуються Державним казначейством України; - здійснення контролю за своєчасністю повернення розміщених коштів та надходженням плати за їх використання; - складання звітності про результати операцій на фінансових ринках та ресурсного балансу Державного казначейства України.
Видатків Державного бюджету України і міжбюджетних взаємовідносин	- організація та здійснення виконання державного бюджету за видатками в межах розпису цього бюджету; - забезпечення обліку бюджетних асигнувань та контроль за його дотриманням; - складання пропозицій на підставі ресурсного балансу, бюджетних призначень і неоплачених фінансових зобов'язань про виділення асигнувань із фондів державного бюджету; - регулювання системи розрахунків (відносин) між державним і місцевими бюджетами; - реалізація заходів щодо ліквідації заборгованості місцевих бюджетів перед державним бюджетом; - організація і координація роботи в системі органів Державного казначейства щодо забезпечення відповідних місцевих бюджетів фінансовими ресурсами з державного бюджету для виконання ними функцій, передбачених чинним законодавством; - внесення пропозицій щодо удосконалення системи розрахунків між державним і місцевими бюджетами, а також своєчасного погашення міжбюджетної заборгованості; - здійснення обслуговування одержувачів коштів та інших клієнтів на підставі укладених договорів, приймання звітності від обслуговуваних установ і організацій; - здійснення попереднього контролю за достатнім документальним підтвердженням законності витрат бюджетної установи; - обслуговування боргових зобов'язань держави.

1	2
Облік, звітності та методології з виконання бюджетів	• вирішення питання щодо складання звітів про виконання Державного і зведеного бюджету України та місцевих бюджетів, організації цієї роботи та збирання, зведення відповідних даних; • прийом, перевірка та зведення й аналіз фінансової звітності про виконання державного і місцевих бюджетів, кошторисів доходів і видатків головних розпорядників коштів; • здійснення контролю щодо застосування облікової політики Державного казначейства на місцях та достовірністю звітних даних про виконання Державного і зведеного бюджетів України та місцевих бюджетів; • удосконалення нормативно-методичних та інструктивних документів з питань процедур виконання державного і місцевих бюджетів, бухгалтерського обліку та звітності у фінансових органах і бюджетних установах; • координація роботи Державного казначейства України з іншими виконавчими органами з питань, пов'язаних з касовим виконанням державного і місцевих бюджетів; • узагальнення і впровадження позитивного міжнародного досвіду роботи з виконання державного і місцевих бюджетів, ведення бухгалтерського обліку та складання звітності.
Платіжних систем та розрахунків	• забезпечення проведення міжбанківських розрахунків і внутрішніх платежів у національній валюті між органами казначейства держави через систему електронних платежів; • відображення операцій руху грошових коштів при виконанні бюджетів на рахунках Державного казначейства України, відкритих у програмно-технічному комплексі автоматизованої системи "КАЗНА" в режимі реального часу; • організація роботи з питань щоденної та періодичної звітності; • впровадження, експлуатація і супроводження програмного забезпечення систем оброблення даних, а також належне використання засобів захисту електронних платіжних документів; • здійснення управлінського обліку з виконання Державного бюджету України за казначейськими кліринговими операціями та операціями з емісії, розрахунків і погашення казначейських векселів; • підготовка пропозицій і розпоряджень на здійснення видатків за вказаними операціями, здійснення цих операцій і/або контроль за їх проведенням як в межах системи казначейства, так і проходження цих операцій через інші фінансові установи; • участь у розробленні та організації впровадження законодавчих актів з питань казначейських клірингових і вексельних операцій.

До складу центрального апарату входять також *забезпечувальні служби*: служба Голови; кадрового забезпечення; юридичної роботи; захисту інформації; організації роботи Державного казначейства України; внутрішньовідомчого контролю; інформаційних технологій; організації ділочинства та контролю виконавської дисципліни; режимно-секретний відділ та інші.

На *середню* ланку покладається організація та виконання бюджету держави, ведення бухгалтерського обліку руху коштів державного і місцевих бюджетів на рахунках відкритих у Державному казначействі, керівництво його територіальними органами. Державне казначейство та зазначені вище його органи у процесі виконання державного і місцевих бюджетів виконують ті ж самі функції, що й управління Державного казначейства у районах, містах, районах у містах. Типову структуру територіальних органів Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, – показано на рис. 1. Завдання підрозділів територіальних органів

цієї ланки в цілому ідентичні основним функціям відповідних служб Державного казначейства України.

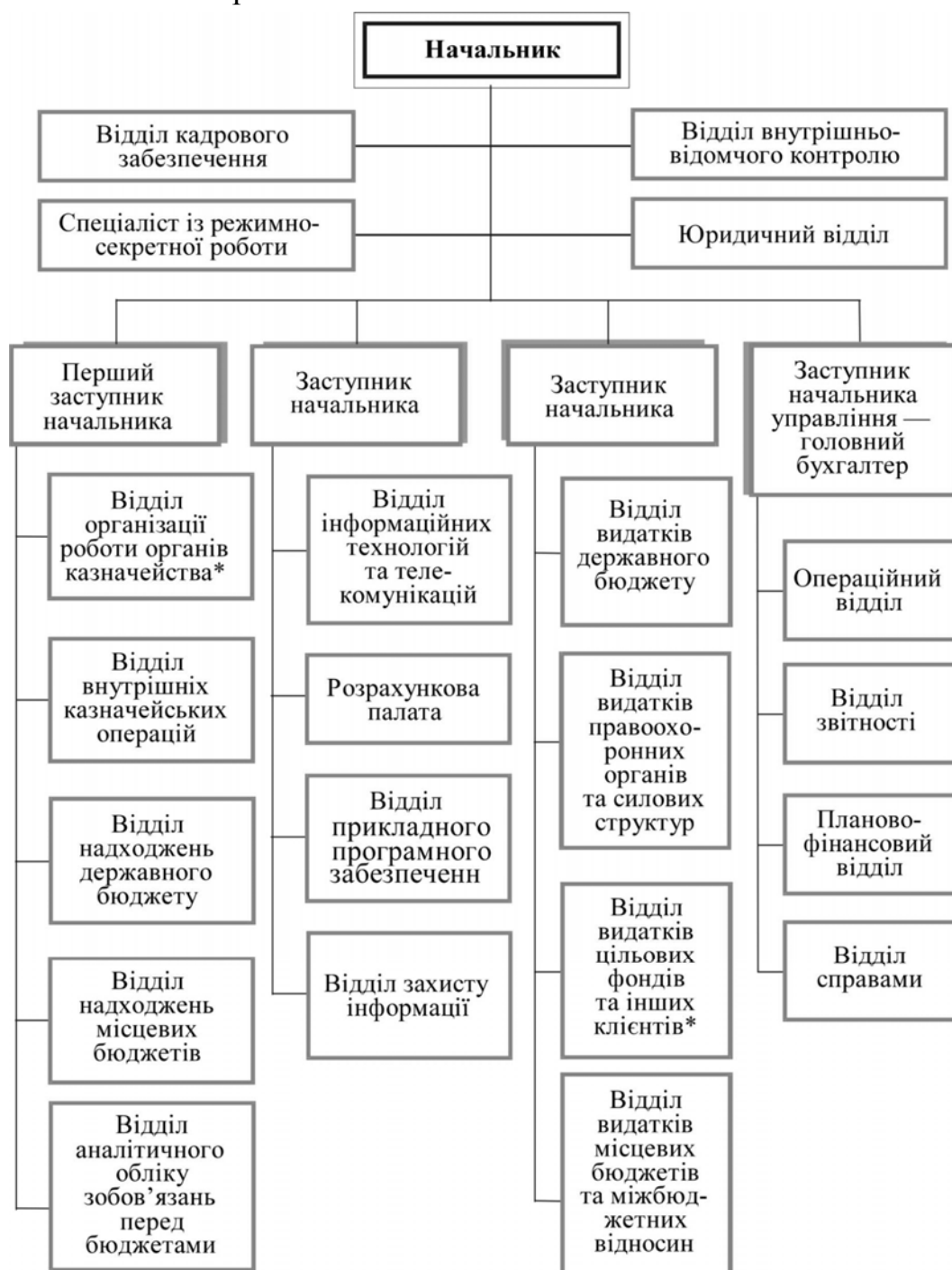

Рис. 1. Типова структура територіальних органів Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі

На **низову** ланку покладається безпосереднє здійснення операцій щодо виконання державного і місцевих бюджетів. Територіальні управління Державного казначейства у районах, містах і районах у містах виконують такі функції: забезпечують виконання показників державного і місцевих бюджетів та контроль за надходженням, рухом і використанням коштів цільових фондів; здійснюють відповідно до установлених розмірів асигнувань та касового плану цільове фінансування видатків державного і місцевих бюджетів; ведуть облік розпорядників коштів, яким виділяються асигнування з держав-

ного бюджету, місцевих бюджетів та цільових фондів; становлять прогноз та касовий план коштів державного і місцевих бюджетів; розподіляють між державним та місцевими бюджетами централізованого рівня відрахування від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів за затвердженими нормативами, а також перераховують місцевим бюджетам базового рівня належні їм суми коштів від зазначених відрахувань; ведуть бухгалтерський облік руху коштів державного і місцевих бюджетів на рахунках казначейства держави; збирають, контролюють, зводять та подають вищим органам казначейства держави фінансову звітність про стан виконання показників державного і місцевих бюджетів; виконують роботу, пов'язану із контролем за дотриманням чинного законодавства України з питань виконання державного і місцевих бюджетів, надходженням та використанням коштів цільових фондів у регіоні; передають відповідним державним податковим інспекціям документи про стягнення в обов'язковому порядку до державного бюджету штрафів за порушення установами банків та підприємствами зв'язку встановленого порядку проходження і виконання платіжних доручень за доходами і видатками державного бюджету; готують і подають вищим органам казначейства держави у разі потреби пропозиції про скорочення видатків державного бюджету; забезпечують за дорученням вищих органів казначейства держави виконання інших функцій у межах своїх повноважень; здійснюють заходи щодо добору, розстановки, професійної підготовки й підвищення кваліфікації кадрів; розглядають заяви, пропозиції, скарги громадян, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до їхньої компетенції.

Структура органів казначейства низової ланки (базового рівня) підпорядкована їх основній функції – здійсненню операцій щодо виконання державного і місцевих бюджетів. Варіант типової структури цих органів передбачає такі підрозділи: відділ видатків та обслуговування кошторисів; відділ бюджетних надходжень та їх розмежування; відділ бухгалтерського обліку та звітності.

Для виконання функцій органи казначейства держави мають такі права:

- 1) відкривати рахунки за доходами і видатками державного та місцевих бюджетів;
- 2) отримувати в банківській системі України на договірних засадах внутрішньорічний кредит у межах, установлених Законом про державний бюджет на відповідний рік для покриття тимчасових касових розривів державного бюджету; здійснювати операції щодо розміщення державних цінних паперів, їх погашення і виплати доходу за ними. Права за цим пунктом надані виключно вищій ланці;
- 3) здійснювати у міністерствах, інших центральних та місцевих органах державної виконавчої влади, на підприємствах, в установах, організаціях, банках, незалежно від форм власності, перевірки фінансово-бухгалтерських документів про зарахування, перерахування і використання бюджетних коштів; одержувати необхідні пояснення, довідки і відомості з питань, що виникають у процесі перевірок;
- 4) одержувати від установ банків відомості про стан поточних бюджетних рахунків підприємств, установ і організацій незалежно від форм власнос-

ті, які використовують кошти державного бюджету та державних цільових фондів;

- 5) вимагати від посадових осіб міністерств, інших центральних і місцевих органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій усунення виявлених порушень установленого порядку виконання державного бюджету;
- 6) припиняти фінансування з державного бюджету підприємств, установ та організацій у разі виявлення фактів порушень установленого порядку виконання державного бюджету з повідомленням керівників відповідних міністерств і відомств;
- 7) вилучати в обов'язковому порядку у міністерств, інших центральних та місцевих органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій раніше надані в порядку фінансування кошти державного бюджету, державних цільових фондів у разі виявленого нецільового та неефективного їх використання;
- 8) призупиняти проведення операцій за реєстраційними рахунками бюджетних установ і організацій, у разі порушення ними встановленого порядку використання бюджетних коштів, а також надання кошторисів та звітності про надходження і використання цих коштів.

Для удосконалення роботи казначейства держави необхідно:

1. Розробити і затвердити штатні нормативи та типові штати органів Державного казначейства України й упорядкувати за цими штатами чисельність працівників у системі казначейства держави.
2. Прирівняти Державне казначейство України за умовами оплати праці до Національного банку України. Для підвищення рівня оплати праці в органах Державного казначейства України ввести плату за відкриття рахунків і розрахунково-касове обслуговування для одержувачів бюджетних коштів, а також залучити інші джерела надходжень до спеціального фонду кошторису органів казначейства держави, зокрема від операцій на фінансових ринках.
3. Територіальні органи Державного казначейства України та місцеві фінансові органи в районах, містах без районного поділу і районах у містах бажано розміщувати в одній будівлі.
4. Для оптимізації управління ресурсами в системі Державного казначейства України в деяких випадках є доцільним створити об'єднані міжтериторіальні управління Державного казначейства України у складі обласного управління та територіального органу казначейства держави у містах державного, республіканського чи обласного підпорядкування.
5. Передати Управління обслуговування кошторисів бюджетних установ та інших клієнтів Державного казначейства України до складу Головного управління державного казначейства у м. Києві, для зосередження стратегії розвитку, методології та управління фінансовими ресурсами держави на центральному рівні казначейства.

Впровадження зазначених вище пропозицій у практику, за нашим переконанням, буде сприяти удосконаленню та ефективному розвитку казначейської системи держави, а отже – зростанню економічного потенціалу нашої держави. Одним із основних інструментів перерозподілу та ефективного перерозподілу ресурсів на мікрорівні, які дають змогу швидко адаптовува-

тись та оперативно реагувати на зміни умов у середовищі функціонування банку є казначейство банку.

Казначейство банку – це організаційна структура, що займається здійсненням фінансових операцій на відкритих фінансових ринках – валютному, грошовому, фондовому, ринку капіталів, ринку деривативів. Казначейство банку є відносно автономною структурою, що здійснює фінансові операції як за власною ініціативою, так і за дорученням інших підрозділів банку. З огляду на це казначейство створюється як технологічно замкнутий підрозділ, який планує свою діяльність та керує фінансовими потоками в режимі взаємодії із самостійно функціонуючими в структурі банку філіями, департаментами, управліннями. Особливістю є відокремлення служб обліку й аудиту казначейства від загальнобанківської бухгалтерії, аналітичних і аудиторських підрозділів [3, с. 259, 260].

Організаційну структуру казначейства банку представлено на рис. 2

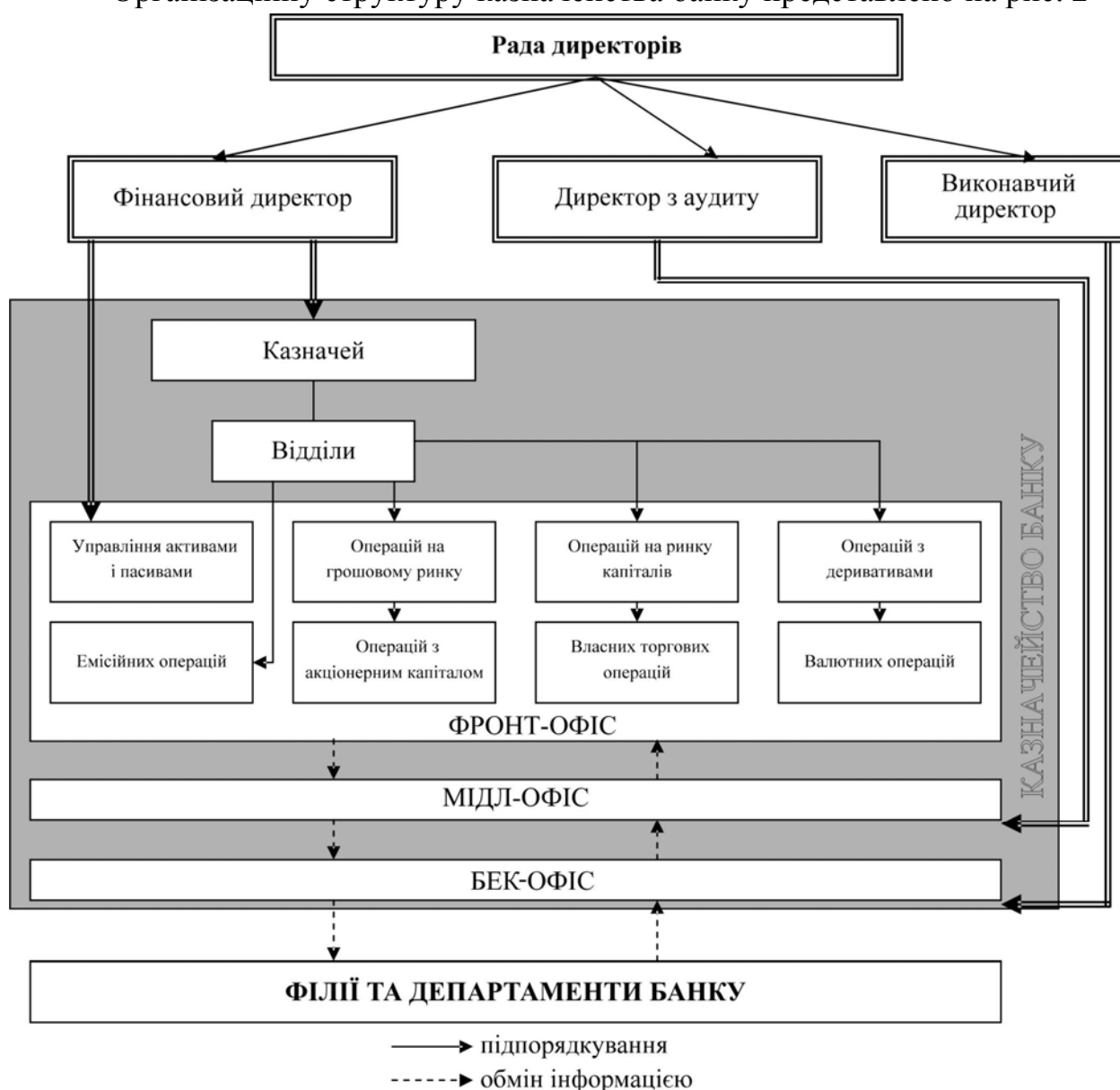

Рис. 2. Організаційна структура казначейства банку [3]

Отже, казначейство банку є самостійним структурним підрозділом, яке виконує **функції** забезпечення ресурсами, розміщення власних коштів

завдяки ефективному управлінню структурою активів і пасивів; надання клієнтам послуг, пов'язаних із проведенням операцій на ринках грошей і ринках капіталу; управління структурою активів і пасивів шляхом використання різних за видами і термінами інструментів відповідно до директив, прийнятих комітетом управління активами й пасивами та правлінням банку; здійснення операцій хеджування з метою протидії несприятливим змінам на фінансовому ринку; аналіз, кількісний вимір і надання звітів про ризики, пов'язані з діяльністю казначейства.

З огляду на структурну побудову казначейства банку, його місця в організаційній структурі можна констатувати, що казначейство є важливим елементом управління ресурсами банку, своєрідним центром управління балансом банку, оскільки з одного боку забезпечує управління процентними доходами і витратами, а з іншого – управління ліквідністю, тобто за посередництвом казначейства банку забезпечується ефективне управління грошовими потоками всередині банку. Отже, до основних завдань казначейства належать: оптимізація та регулювання основних грошових потоків банку; підтримка на необхідному рівні коррахунків у національній та іноземній валютах; координація діяльності підрозділів банку на різних фінансових ринках; збалансування кредитних ресурсів для забезпечення виконання поточного і стратегічного планів розвитку банку; оптимізація структури активів і пасивів з метою підтримки максимальної дохідності та мінімальної вартості залучених в обіг ресурсів, їх узгодження за термінами, сумами й рівнем відсоткових ставок; здійснення заходів з дотримання вимог НБУ щодо формування обов'язкових резервів; встановлення лімітів для банків-контрагентів та надання рекомендацій щодо доцільності відкриття й функціонування кореспондентських рахунків; встановлення тарифів (трансфертних цін) на внутрішньобанківські ресурси; дотримання валютної позиції банку згідно з вимогами НБУ; оптимальне використання вільних власних і залучених коштів; контроль за дотриманням нормативних документів і рішень правління банку, які належать до компетенції казначейства тощо [1, с. 42].

Отже, розглянувши компетенції казначейства держави та казначейства комерційного банку як інститутів макро- та мікрорівня, їхні функції та завдання можна виділити спільну рису, яка логічно впливає з функціонального призначення казначейства як системи, а саме – управління рухом фінансових потоків, що проявляється у безпосередньому впливі казначейства на формування та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення їх оптимальної структури та досягнення найбільш бажаного кінцевого результату діяльності як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях.

Література

1. Гладких Д. Казначейство як інструмент оперативного управління активами і пасивами банку / Д. Гладких, І. Корнійчук // Вісник НБУ. – 2003. – № 8. – С. 41-45.
2. Косован К.С. Управление ресурсами в коммерческом банке / К.С. Косован // Деньги и кредит. – 2001. – № 6. – С. 32-36.
3. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л.О. Примостка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.